

Завқий (1853-1921)

Завқий — XIX аср иккинчи ярими ва XX асрнинг биринчи чорагида яшаб ижод этган йирик ижодкорлардан биридир. Завқий тахаллуси билан шуҳрат қозонган Убайдулло Қўқон шаҳрида Уста Солиҳ махсидўз оиласида туғилди. Ёшлигиданоқ Уста Солиҳ унинг тарбиясига жиддий аҳамият беради, моддий қийинчиликларга қарамай аввал маҳаллий мактабда, сўнг Мадрасаи Олий ва Мадрасаи Чалпақда ўқитади.

Мадраса таълими ва шахсий тинимсиз мутолаа Убайдулло истеъдодини камол топишига, форс ва араб тилларини эгаллашига, Шарқ адабиётининг буюк намояндалари ижодий меросларини чуқур ўрганишига мустаҳкам замин бўлади. Мадрасада ўқиб юрган даврида биринчи шеърый машқларини ёзган Завқий тез орада Қўқон адабий муҳитининг Муқимий, Муҳйи, Фурқат каби илғор шоирлари даврасига келиб қўшилди, улар билан мустаҳкам ижодий ҳамкорлик ўрнатди.

Завқий то умрининг охирига қадар махсидўзлик ҳунарини ташламади. Аввалига мадраса ҳужраларидан бирида, кейинчалик бозор растасида очган кичик дўконида косибчилик билан ота-онасига қарашди, ўз оиласини тебратди. Бу ҳунар айнаи замонда Завқийнинг меҳнаткаш халқ билан доимо ҳамнафас яшаб, оддий кишиларнинг турмуш шароити ва орзу-интилишларидан бевосита хабардор бўлишида жуда қўл келган.

Завқий XIX асрнинг 70—80-йилларидаёқ халқчил шоир сифатида узил-кесил шаклланиб, давр адабий ҳаётида қўринарли ўрин эгаллади, шеърят мухлислари орасида шуҳрат топди. Ўз ижодий фаолиятини ишқий ғазал, мухаммаслар ёзишдан бошлаган Завқий тез орада ижтимоий мавзуларда, даврнинг долзарб муаммоларига диққатини қаратди, меҳнаткаш халқ ҳаётидан, шаҳар ва қишлоқнинг эзилган табақаси турмушидан лавҳаларни бадиий таҳлил этишга киришди. Мустамлака воқелигига ва ижтимоий ҳаётдаги салбий ҳодисаларга танқидий баҳо-ёндошув, шахслар фаолияти ва табиатидаги ярамаслик, пасткашлик, нопоклик, фирибгарлик каби белгиларига ҳажвий муносабат шоир асарларининг етакчи ғоявий мазмуни даражасига кўтарилди. Давр миллий адабиётимизда Муқимий бош бўлган ҳажвий йўналишнинг кенг тараққий топишида кўплаб ҳажвий асарлар ёзган Завқийнинг хизматлари жуда катта бўлди.

Шоирнинг ижтимоий мавзудаги ва ҳажвий руҳдаги қатор асарларида чор мустамлакасига айлантирилган ўлка ҳаётининг энг долзарб муаммолари, жумладан, мавжуд жамиятдаги инсоний ҳақ-ҳуқуқ ва моддий бойликларга эгалик жиҳатидан кескин табақаланиш мавжудлиги ҳамда унинг нақд оқибатлари ҳақида жиддий мулоҳазалар, қатъий хулосалар баён этиладики, бундай асарлар давр адабиётимизда янгилик бўлди.

«Замона кимники?» деб юритилувчи мухаммасида Завқий илғор ижтимоий-сиёсий қарашларини бадиий юксак мисраларда ниҳоятда таъсирчан ва кескин баён этади. Чор мустамлакаси маъмурияти ва маҳаллий зўровонлар ҳукмрон бўлган мавжуд тузумда шоирнинг қатъий фикрича:

...Давлату иззу шарафлар марди бодунёники!

...Бу замона гарч кавуш кийган силлиқ саллоники!

...Давру даврон ҳама жойда ҳокиму мирзоники!

Худди шу мухаммасда шоир «Хоҳ косиб, хоҳ деҳқон қайға борса бағри қон!», «Бекасу бечора сўзига киши бермас жавоб. Шу сабабдан беваю бечоралар бағри кабоб!» дея жамиятдаги эзилган табақанинг аянчли ҳаётини ҳаққоний тасвирлайди.

Мустамлака этилган жамиятдаги ҳукмрон адолатсизликни ҳаққоний тасвирлаш мавзуси Завқийнинг яна бир қатор шеърларида ҳам («Каждор замона», «Ажаб замона», «Абдурахмон шайтон» ва бошқа) худди шундай халқчил руҳда таҳлил этилган.

Завқийнинг «Мунча кўп» радифли ҳамда «Ажаб замонадур, аҳбоб, бош қотиб қодди» мисраси билан бошланувчи мухаммаслари XIX аср бошлари шеъриятимиздаги энг ўткир ижтимоий асарлар жумласига киради.

Замонасидаги адолатсизлик, ҳуқуқсизлик, машаққатли ҳаёт халқчил шоир қалбини ларзага солади, хусусан меҳнат аҳлининг чексиз азоб-уқубатга, кулфат-хорликка маҳкум этилганлигидан қатъий норозилик тигдай ўткир мисралардан ўқувчи онгига кўчади, унда ҳам ўша тузумга нисбатан нафрат, ўша ночор оммага нисбатан ачиниш ва хайрихоҳлик туйғуларини шакллантиради.

Таъкидлаш лозимки, «Мунча кўп!» радифли мухаммасида савол оҳангидан кўра қатъий тасдиқ, хитоб оҳанги устивор:

Золим фалак бисотида озор мунча кўп!

Инсон шарафли номида хор мунча кўп!

Ҳар кўчаларда қашшоқ ила зор мунча кўп!

Тархи жаҳон биносида бадкор мунча кўп!

Ҳўқанд аро балога гирифтор мунча кўп!

Завқий ижодий меросида қишлоқлар ҳолати, деҳқон аҳли ҳаёти мавзуи ҳам катта ўрин тутди. Бу асло бежиз эмас. Гап шундаки, Завқий Фарғона водийси бўйлаб якка ўзи, баъзан эса Муқимий билан ҳамроҳлиқда бир неча бор саёҳатлар уюштиради. Бундай сафарлар қишлоқнинг аҳволи, деҳқон аҳли-турмуши билан, уларнинг оғир меҳнатлари ва ночор кун кечиришлари билан яқиндан танишиш имкониятини берган. Бу таассуротлар эса Завқийнинг қатор асарларида ўзининг бадиий ифодасини топган.

Бу туркумда «қишу ёз, кечаю кундуз меҳнатда куйиб ишлаётган», «ғамли куюк кулчасини ҳам умрида тўйиб емаган», «ориқ, ранги сариқ, қорни очлиқдан шишган» деҳқонларнинг аянчли турмушлари уларга тўла хайрихоҳлик, ҳамдардлик руҳида кучли ачиниш билан тасвирланган. «Янгикўрғон қишлоғи», «Сув жанжали», «Шоҳимардон саёҳати» шеърлари шу туркумга киради.

1898 йилда уюштирилган ана шундай саёҳати чоғида Завқий Андижон қўзғолонини бостириш баҳонасида чор маъмуриятининг бутун халқ бошига балолар келтириб, аёвсиз жазо чораларини кўрганига, қанчадан-қанча кишиларни дорга осиб, таъқиб-таъйиқни кучайтирганига, кўплаб қишлоқларни тўпга тутиб ер билан яксон қилганига жонли гувоҳ бўлди. Худди шу таассуротнинг бадиий меваси сифатида «Эшон» радифли шеър майдонга келди.

Шоир бу халқ қўзғолонининг асл моҳиятини, унинг асосий мақсадини тўғри тушуна олмади. Самимий куюнч билан «Қанча одам ўлдилар, кўп халқ бўлдилар асир!» деб ёзган Завқийни биринчи галда мустамлака маъмурияти кўрган жазо тадбирлари оқибатида оддий халқ аҳволининг янада оғир бўлганлиги, қишлоқ-шаҳарларнинг эса хонавайрон этилгани («Хонавайрон бўлди бир минг манзилу маъво!») ларзага солади. Таассуфки, Завқий буларнинг ҳаммасига халқ қўзғолонининг раҳбарини айбдор деб билади.

Шу муносабат билан Завқий таржимаи ҳоли ва ижодининг ҳали тўла ўрганилмаган саҳифалари ҳам оз эмаслигини айтиб ўтиш ўринли. Катта ижод йўлини босиб ўтган шоирнинг адабий мероси афсуски, то ҳануз тўла аниқланиб тўпланмаган. Унинг ўз асарларини девон ҳолига келтиргани тўғрисида оғзаки маълумотлар учрайди, аммо бу девон илмга маълум эмас. Жиддий ижтимоий-сиёсий воқеалар силсиласи юз берган

мураккаб даврда яшаб ижод этган шоирнинг дунёқарашида ва унга тўла мувофиқ ҳолда ижодий меросида эса зиддиятли ўринлар оз эмас.

1900 йил аввалида Завқий ҳаж сафарига отланган тоғаси Муҳаммад Сиддиққа ҳамроҳ бўлиб қатор мамлакатларни босиб, Макка ва Мадинани зиёрат қилади. Унинг таассуроти «Хужжоти Макка аҳлига чуну чаро деманг» мисраси билан бошланувчи шеърида ўз бадиий ифодасини топган. Завқийнинг асримиз бошларида яратган ижтимоий йўналишдаги асарлари жумласидан «Воқеаи қози сайлов» деб номланган ҳажман каттагина маснавийси алоҳида диққатга сазовор. Халқчил шоир мустамлака маъмуриятининг қаттиқ назорати остида ўтказиладиган қалбаки «сайлов»ларнинг пуч моҳиятини, ундаги порахўрлик ва ҳийла-найрангларни, шунингдек, (сайланувчи) шахсларнинг жирканч башараларини, ифлос қилмишларини ўқувчи кўзи олдида ишонарли фош этади.

*Қаҳатлик бўлди бу Фарғонамизда,
Топилмас парча нон вайронамизда —*

байти билан бошланувчи маснавийда эса биринчи жаҳон урушининг мустамлакалардаги оғир ҳаётнинг янада аянчли бир ҳолга келгани, очлик ва вабо касалининг меҳнаткаш омма бошига янги-янги кулфатлар солгани ҳаққоний бўёқларда тасвирланган. Бу асар халқ ҳаракатлари каби ижтимоий-сиёсий мавзунинг тўла халқчил руҳда ёритиш бобида Завқий катта ютуқларга эришганини исботловчи ҳужжатдир. Шоир дунёқарашидаги бундай ғояларнинг қатъий шаклланишида асримиз бошларида миллий озодлик ғояларини, илм-маърифат тарғиботини байроқ қилиб кўтарган жадидчилик ҳаракатининг таъсири бекиёсдир. Жадидчилик ғояларини тўла қабул қилган шоир ўз амалий-ижтимоий фаолияти билан ҳам илм-маърифатни, янги усуддаги мактаб-маорифни тарғиб қилди, фан-техникани эгаллашга, замона билан ҳамқадам бўлишига даъват этди. Бу жиҳатдан шоирнинг «Фурсат ғанимат, аҳбоб, миллатга кўз очайлик» мисраси билан бошланувчи мухаммаси алоҳида диққатга сазовор.

1916 йилда ёзилган деб тахмин этилган «Ажаб эрмас» радифли мухаммас, фақат Завқий ижодида эмас, балки XX аср бошларидаги бутун ўзбек ижтимоий-сиёсий шеърлятида катта ҳодиса бўлди. Бунда шоир мустамлака асорати остида эзилаётган она юртнинг кулфатли кунлари унут бўлиши ҳақида сўз очади, оғир иқтисодий ҳаёт кечириётган халқнинг бахтли тақдири ҳақида, бўлажак катта ижтимоий ўзгаришлар хусусида башорат қилади.

*Ўтиб бир қарн акроним жаҳон обод кўргайсиз!
Жаҳон аҳлини золим зулмидан озод кўргайсиз!
Гирифтори алам эрмас — ҳаммани шод кўргайсиз!*

Убайдулло Завқий адабиётимиз тарихидан фақат ижтимоий-сиёсий ва ҳажвий шеърлар муаллифи сифатидагина эмас, балки, айни замонда, истеъдодли юморист ва нозикдид лирик ижодкор сифатида ҳам ўрин олган. Унинг турмуш икир-чикирлари, кундалик ҳаётда учровчи носозликлар ва кишилар табиатидаги салбий одатлар устидан беғараз кулги, енгил масхара кўзғовчи, илиқ табассум ва ширин ҳазил билан қоришиқ «Таърифи калиш», «Отим», «Фонус», «Сигирим», «Пашшалар» каби юморлари ўқувчиларда яхши кайфият, қувноқлик уйғотади, айни замонда зийракликка ундайди.

Завқий яратган ишқий ғазал ва мухаммасларнинг кўпчилиги эса ўша даврдаёқ ҳофизлар ижросида халқ кўшиқлари қаторида катта шуҳрат тутган. Хусусан, «Юзунгни кўрсатиб аввал ўзингга бандалар қилдинг», «Ер келур замона йўқ, келмаса-келмасин, нетай?», «Кулбам аро, эй махлиқо, бир йўл хиром айлаб келинг» мисралари билан бошланувчи асарлари ҳаёт шавқи ва гўзалликларидан баҳрамандликка ундайди, севги-садоқатни улуғлайди, инсоний ҳис-туйғуларни, нозик кечинмаларни ниҳоятда таъсирчан тарзда равшан ифодалайди.

Абдурашид Абдуғафуро

Завқий (1853-1921)

Завқий (тахаллуси; асл исм-шарифи Убайдулло Солиҳ ўғли) (1853 — Кўкон — 1921) — ўзбек шоири. Кўкондаги «Мадрасаи олий» ва «Мадрасаи чалпак»да таҳсил олган (1870—74). Махсидўзлик билан шуғулланган. Маълум муддат мирзалик қилган, Хўжанд, Самарқанд, Бухоро, Тошкент, Ўш, Андижон, Марғилон шаҳарларида бўлган. Тоғаси

Муҳаммад Сиддиқ билан Мадинани зиёрат қилган (1900). 1903 йил Қўқонга қайтган. Завқий мумтоз ўзбек адабиёти анъаналарини давом эттирган, Қўқон адабий муҳитининг Муқимий, Фурқат, Нодим, Рожий каби намояндалари билан ижодий ҳамкорлик қилган.

Завқийнинг ғазал, мухаммас, мувашшахлари («Айлаб келинг», «Радифи Завқий» ва бошқа)да ўзи яшаган муҳит ва тузум, меҳнат аҳлининг аҳволи тасвирланган. У турмуш алам-изтироблари, ҳижрон азобиға висол умиди, вафодорлик, садоқат туйғуларини қарама-қарши қўяди («Юзингни кўрсатиб аввал», «Бодаи васлинг» ва бошқа), кишиларни турмуш гўзалликларидан завқланишга, уни севишга чорлайди. Завқийнинг бир қанча шеърлари («Каждор замона», «Ажаб замона», «Абдурахмон шайтон» ва бошқа)да мустамлака тузумидаги ижтимоий тенгсизлик, адолатсизлик, чор маъмурияти ҳимоясида бўлган айрим нопок амалдорларнинг кирдикорлари фош этилади. Завқийнинг «Мунча кўп» радифли ҳамда «Ажаб замондур, аҳбоб, бош қотиб қолди» мисраси билан бошланувчи мухаммаслари 19-аср бошлари шеъриятидаги энг ўткир ижтимоий асарлари жумласига киради. Завқий ижодий меросида ўзбек қишлоқларининг аҳволи, деҳқонлар ҳаёти мавзуйи ҳам катта ўрин тутди («Янги Қўрғон қишлоғи», «Сув жанжали», «Шоҳимардон саёҳати» ва бошқа). Бу асарлар Муқимийнинг «Саёҳатнома»си таъсирида ёзилган. Завқий Муқимийнинг ҳажвчилик йўлини давом эттириб, ўзбек адабиётида ҳажвий йўналиш тараққиётига катта ҳисса қўшди («Обид мингбоши ҳақида ҳажв» ва бошқа). Завқийнинг «Воқеаи қози сайлов» (1909—10), «Қаҳатчилик» (1916) каби асарларида ижтимоий адолатсизлик фош этилади, халқнинг зулмга қарши намойишлари акс эттирилади. «Ажаб эрмас» радифли мухаммаси 20-аср бошлари ўзбек шеъриятида муҳим ҳодиса бўлди. Бунда шоир мустамлака асоратида эзिलाётган юртнинг бахтли келажаги ҳақида фикр юритди. Ижтимоий ҳаётдаги айрим носозликлар, кишилар фаолиятидаги салбий ҳоллар устидан бир қатор шеърлари («Таърифи калиш», «Отим», «Фонус», «Сигирим», «Пашшалар» ва бошқа)да заҳарханда билан кулади.

Шоирнинг ишқий ғазал ва мухаммаслари ўша даврларданоқ халқ ҳофизлари томонидан куйга солиниб, ижро этилган («Ёр келур замона йўқ, келмаса-келмасун нетай?!», «Кулбам аро, эй махлиқо, бир йўл хиром айлаб келинг» ва бошқа). Завқийнинг шеърлари турли баёз, мажмуа, вақтли матбуот ҳамда оғзаки манбалар орқали бизгача етиб келган. Қўқон шаҳридаги бир маҳалла, қишлоқ, мактаб ва кўчага Завқий номи берилган.

Абдурашид Абдуғафуров

ШОҲИМАРДОН ХОТИРАСИ

Бу равзага кимки келиб,
Бир кечаси меҳмон экан.
Умрида бир кўрган киши
Ўлганда беармон экан.

Икки тарафдин сой денг,
Кўм-кўк мусаффо чой денг,
Ҳар дам ичиб ҳой-ҳой денг,
Оби ҳаёти жон экан.

Осмонга қўйган нардбон,
Чиқсанг тамошо бир жаҳон.
Наҳри улуғ, ҳар сўй равон,
Кўрмакка кўз ҳайрон экан.

Келдик етиб моҳи ражоб,
Ҳар ким кўрар айлар ажаб,
На порс кўрган, на араб,
Бир жаннати ризвон экан.

Болода танг-танг кўчалар,
Турғайки, шайху хўжалар,
Келса товуқ ҳам жўжалар,
Ёзмокда дастурхон экан.

Бад шаклу бал хў, бадиамо,
Ботинда кийна, фисқ риё,
Ким учраса шилқим гадо
Суллоҳ озори жон экан.

Саҳни ажойиб хуш ҳаво,
Ҳам руҳпарвар, жон физо,
Хушбў кўрингай ҳар гиёҳ,
Жамбил билан райҳон экан.

Кабиклари бўйнин чўзиб,
Юз совт ила нағма тузиб,
Булбул наволар кўргузиб,
Тўтиси хуш илҳон экан.

Бўлса керак бул тоғлар,
Кам-кам чиройли боғлар,

Ҳеч кимса кўрмас доғлар,
Кўнгли аро қолган экан.

Завқий келиб кўп турмади,
Турса рафиқлар қўймади,
Оё насиба бўлмади,
Эҳроми учқўрғон экан.

НАСИҲАТ

Жаҳонда камсухан ким бўлди, асрори ниҳон бўлди,
Кимики сўзлади кўп, билки расвойи жаҳон бўлди.

Назокат ортурай десанг, мисоли ғунча хомуш бўл,
Надинким оғзини то очди гул, барги хазон бўлди.

Чаманда арғувондек сурат оро бўлмағинг хуб йўқ,
Пишарда мевасиз шармандадур, сирри аён бўлди.

Дема машҳур бўлмоқ яхши, буғдой данаси пинҳон,
Дарахти қилди жавлон, сарғайиб охир самон бўлди.

Биродар, ол мени(нг) пандимни, ўз қадрингни синдирма,
Киши уз иззатини билмади, охир ёмон бўлди.

Агар иззат талабсан камнамолиғ орзусин қил,
Қаю ажнос бисёр ўлса суди йўқ, зиён бўлди.

Садафлар кўп оғиз очмак билан кўкси бўлур холи,
Ки баъзиси лабин кам во қилиб дурри ягон бўлди.

Эй Завқий, хаста оғзинг кам очиб, ибрат кўзинг очғил
Ажабким қўл яқода юргудек турфа замон бўлди.

ЮЗИНГНИ КУРСАТИБ

Юзингни кўрсатиб аввал ўзунга бандалар қилдинг,
Яна кўнглум олиб юз ноз бирла хандалар қилдинг,
Жамолинг партавин солиб, ажойиб жилвалар қилдинг,
Масиҳдек бир боқишда мурда жисмим зиндалар қилдинг
«Сенга мен то қиёмат ошно», деб ваъдалар қилдинг.

Қани менга вафои аҳд қилғонинг, гули ғунча,
Қани булбул сифат олдингда тургоним очилғунча,
Қани бизларга ҳамсухбат рақиблардек тонг отқунча,
Сани дарди фироқинг айтиб-айтиб йиғлай ўлгунча,
На деб эй меҳри йўқ, мен хаста қулға ғамзалар қилдинг.

Деб эрдинг: кеча-кундуз мен сени ёринг бўлурман деб,
Тикандек суҳбатингда бир гули норинг бўлурман деб,
Жафони сенга оз айлаб, вафодоринг бўлурман деб,
Умидим кўп эди, ёлғиз харидоринг бўлурман деб,
Ажабким халқ ичинда булҳавас деб шиквалар қилдинг.

Манга мардумлар айди: берма кўнгул бевафо ёра,
Сени овора айлар, аҳди ёлғонлар, ситамкора,
Вафоси йўқ, ишонма сўзига, шўхи жафокора,
Дедимким, носихо инъом кўпдур ошиқи зора,
Нетай, эй бемурувват, охири шармондалар қилдинг.

Тариқи ошнолиқни бузуб номеҳрибон бўлдинг,
Мени жононим эрдинг, эмди кимга жонажон бўлдинг,
Неча кун менга улфатлик қилиб ороми жон бўлдинг,

Кўзимни мардумида неча соат меҳмон бўлдинг,
Қаландардек танимга ғам ҳаририн жандалар қилдинг.

Кима айтиб, кима йиғлай бу золим ёр жафосини,
Ҳақиқат қилмаса маъшуқ деган ошиқ хатосини,
Ҳамиша фурқатин тортсам, рақиб кўрса вафосини,
Қаю Лайли сифат мундоғ қилур Мажнун гадосини, ‘
Юзингни бир кўрай десам қўлингни пардалар қилдинг.

Агар билсам эди бегона бўлмоқ ихтиёрингни,
Бошимга солмас эрдим беҳуда савдойи корингни,
Ҳама айтур нечук қилдинг, ўшал мастона ёрингни,
Кўнгулда гинаси бор, арз қил аҳволи зорингни,
Солиб бўйнулга ҳажринг занжирин бадкардалар қилдинг.

Юрагим раҳна бўлди, бас қил истиғнони, жононим,
Фироқинг тарта-тарта ёшлигимда кетти дармоним,
Аразингни қўюб, лутф айласанг ҳеч йўқтур армоним,
Кўзим нури танимни қувватисан, эй дил оромим,
На ҳўб бир неча кун Завқий қулингга шевалар қилдинг.

МЕН КИМГА ДЕЙ

Дилдаги розимни, эй боди сабо, мен кимга дей,
Сен кўнгул сиррига маҳрам ошно, мен кимга дей,
Чекканимни зулму, бедоду, жафо, мен кимга дей,
Ҳасратим кўп, бир париға мубтало мен кимга дей,
Ишқида куйган юрак бағрим адо мен кимга дей.

Қайда зикри шахд этай, ширин мақолимни демай,
Гулни(нг) васфи йўқ керак, рухсори олимни демай
Сарвлар фикри керакмас навниҳолимни демай,
Ҳусн мулкин шоҳи бўлса арзи ҳолимни демай,
Термулиб йўлидаги ётган гадо, мен кимга дей.

Андалиби боғ ўлуб илҳон чекардин тинмадим,
Гоҳ-гоҳи нолаи пинҳон чекардин тинмадим,
Савти гулбонги садо нолон чекардин тинмадим,
Гул юзингни шавқида афғон чекардин тинмадим,
Бу чаманда булбули дастонсаромен, кимга дей.

Қўрқмаган кимдурки ошиқларни оҳи сардидин,
Бестун тоғидаги Фарҳоди ғам парвардидин,
Бу жунун саҳросида Мажнуни олам гардидин,
Ақл носих, ишқ бебок — иккисини(нг) дардидин,
Айта олмай ҳеч кимга бу можаро, мен кимга дей.

Соқие, садқанг бўлай, бир нўш тутғил Завқийға,
Йўқ, ғалат дерман шароби хуш тутғил Завқийға,
Риндлар ичра майи мадҳуш тутғил Завқийға,
Гарчи икроҳи табиат гўш тутғил Завқийға.
Сенга демай арзиҳолим, дилрабо, мен кимга дей.

НЕТАЙ

Ёр келур замона йўқ, келмаса-келмасун нетай,
Сарф этарға хазона йўқ, келмаса-келмасун нетай.

Маскани кўз ичра десам, мардум аро калон экан
Таклиф этарға хона йўқ, келмаса-келмасун нетай.

Эски бузук ҳаробада чуғздек айладим ватан
Бир тузук ошёна йўқ, келмаса-келмасун нетай.

Манъ этарга келмагин, кўп эмиш истихоралар,
Мундин ўтар баҳона йўқ, келмаса-келмасун нетай.

Таъна занонлар ўқлари кўксимизи ҳадаф қилур,
Қелмагиндин нишона йўқ, келмаса-келмасун нетай.

Журъаи жоми васлидин бермаса-бермасун менга
Базми майи муғона йўқ, келмаса-келмасун нетай.

Кундузи партав афканим бўлмаса шамъи анжуман
Ваъдаси бир шабона йўқ, келмаса-келмасун нетай.

Жону кўнгулни(нг) торини, соз чекарга шунчаким,
Мутриби хуш тарона йўқ, келмаса-келмасун нетай.

Кўзни тикиб қудумига токай ўлурман интизор,
Илмаса кўзга кулбами, келмаса-келмасун нетай.

Ишқ элини(нг) додига солмаса юрту эл қулоқ
Одили бир замона йўқ, келмаса-келмасун нетай.

Ул кўзи ваҳшимиз буён бўлмаса ром не ажаб,
Завқийда дому дона йўқ, келмаса-келмасун нетай.

МУНЧА КЎП

Золим фалак бисотида озор мунча кўп,
Инсон шарафли номи била хор мунча кўп,
Ҳар кўчаларда қашшоқ ила зор мунча кўп,
Тарҳи жаҳон биносида бадкор мунча кўп,
Хўқанд аро балога гирифтор мунча кўп.

Ҳамрозу дўст топилсаю жонлар фидосидур,
Орзу шуким: камина кўнгил муддаосидур,
Хуш суҳбати мажруҳ дилим давосидур,
Мақдами кўзума айни шифо хоки посидур,
Йўқ андоғ анисим, дунёда ағёр мунча кўп.

Нодон севар замона, дод илкидин нетай,
Бошим олиб фиғон ила ё бир томон кетай,
Ушбу диёри масхарани эмди тарк этай,
Тинмай шикоят ила ёмонга рақам битай,
Жумла фалокат аҳлиға ғамхор мунча кўп.

Дориламон бўлди ажаб фоҳишахоналар,
Тўлмасми касофатдин охири паймоналар,
Доно кўруб бу кулфат ўтида ёналар,
Қолсин фиску фужури бошидин ордоналар,
Қарғишга нишон беномусу беор мунча кўп.

Илму ҳунарлар ўрниға пулдор тўнг бўйин,
Уч-тўрти йиғилиб қилишур ит каби ўйин,
Эҳсон ғарибға йўқ, шоҳона қилур тўйин,
Айтса адо бўлмас, сира минбаъд феълу хўйин,
Ғусса дилим шарҳ айласам асрор мунча кўп.

Қишлоқ эли шафтоли қоқи, нон тополмагай,
Кийган либосини тортса (белини) ёполмагай,
Ўлди совуқда кўпи оч, ўтун ёқолмагай,

Кўрдики бу машаққати ҳаргиз йўқолмагай,
Қиш чилласида ёзга умидвор мунча кўп.

Ким ташна ер учун, кимида икки-уч ҳарам,
Бирови беватану бировда боғи эрам,
Бировни(нг) сўзи зулфиқор, бировни(нг) қадди хам
Ғаддор фалак, доим ишинг бўлди бешу кам,
Каждор замона, доғули маккор мунча кўп!

Биров сийму зар ила ўлимдин омон бўлур
Етиб муродға бири ҳаками замон бўлур,
Ақча учун киши роҳизан ёмон бўлур,
Бечора косиб аҳлиға, билгил, зиён бўлур,
Ноҳақ қон тўкарга босмачи хунхор мунча кўп.

Дерлар биров улуғу бирини(нг) паст тақдири
Бири тўқу бири оч, балоларни(нг) собири,
Инсон шарафли номида эмасми ҳар бири?
Ёхуд она туққанида бўлганми бир сири,
Ёлғон эътиқод ила бидъат шиор мунча кўп.

Завқий, ким айди, мунча шикояти дароз қил,
Сўзни мухтасар айлаб, иборатни оз қил
Ким зимистон кўнгилларни баҳору ёз қил,
Қад рост туруб, сўз била элни сарафроз қил,
Айтмай десанг, муносиби ашъор мунча кўп.

КАЖДОР, ЭЙ ЗАМОНА

Ғаддор фалак ситам нишона
Каждор, мариз, эй замона!

Яхши ҳама даҳр аро нигунсор,
Ҳар ерда ривождур ёмона.

Ҳеч камбағал ўлмагай қариндош,
Бойларни биров демас бегона.

Пул бўлса кифоя, майли душман,
Бепул қарамайди дўст жона.

Зоғу зағани юрибди озод,
Булбулга қафас берур замона.

Инсон шарафила қадрсиздур,
Ҳайвон жасадила мардумона...

Сардорлар ўлди бехирадлар
Ақл аҳли юраги тўлди қона.

Эй тез забону мардум озор,
Қил фикр, не иш эрур чаёна?

Эл таънида шикваи замондин
Завқий ишинг ўлди бу фасона.